

Пасмор Надія Петрівна
кандидат педагогічних наук,
директор наукової бібліотеки,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна
e-mail: n.p.pasmor@nlu.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-5347-4005

Зарвирог Ірина Павлівна,
бібліотекар I категорії
наукової бібліотеки,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна
e-mail: zarvirozhka@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9649-4329

ІННОВАЦІЙНИЙ WORKSPACE Й АРХІТЕКТУРНО-ЛАНДШАФТНІ ЛОКАЦІЇ У БІБЛІОТЕКАХ ЯК ВІЛЬНІ МАЙДАНЧИКИ ДЛЯ ГЕНЕРАЦІЇ ОСВІТНЬО-НАУКОВИХ ІДЕЙ

Розглянуто окремі бібліотечні практики створення й використання архітектурно-ландшафтних локацій, інноваційних воркспейсів як вільних майданчиків для генерації освітніх, наукових ідей; обміну думками й реалізації громадських і молодіжних ініціатив; студентського міжособистісного спілкування; корисного дозвілля та ін.

Ключові слова: *архітектурно-ландшафтні локації, відкритий бібліотечний простір, воркспейс, дизайн бібліотек, тематичні коворкінги.*

Процеси реформування, які на сучасному етапі активізувалися майже в усіх сферах суспільного життя, звісно, не могли не торкнутися і бібліотечну сферу. Більш того, як неодноразово наголошувалося, бібліотеки опинилися в епіцентрі соціально-політичних, правових, культурних подій [1].

Постійно відчуюючи на собі вплив стрімкого розвитку технологій і змін стереотипів щодо сервісу обслуговування читачів на основі інновацій і сучасних технологій бібліотеки трансформуються з книгозбірень (простору, пасивного до відкритих ландшафтів), у місце, де панує атмосфера буккросінгів, лекцій, івентів, зустрічей, тематичних коворкінгів (у перекладі з англ. co-working – спільна праця), кластерних об'єднань, інноваційного воркспейсу (від англ. workspace – простір для роботи) тощо. До того ж усе це

відбувається в умовах боротьби за кожного окремого читача, відвідувача, користувача як важливих партнерів у формуванні та використанні бібліотечного простору. З огляду на це бібліотеки змушені значно розширювати, урізноманітнювати свої функції, пам'ятаючи, що вони мають стати більш сучасними, оригінальними, дружніми до користувачів, комунікативними центрами, які концентрують систематизовані знання і ресурси, володіють креативними просторовими локаціями для генерації освітніх, наукових ідей, обміну думками й реалізації громадських і молодіжних ініціатив, вільного міжособистісного спілкування, корисного дозвілля та ін.

Саме тому стислий аналіз досвіду і практик створення й використання воркспейсу, архітектурно-ландшафтних локацій в обслуговуванні відвідувачів бібліотеки дозволить, на наш погляд, з'ясувати, чи спостерігаються в бібліотеках зрушення від традиційних до модернових інноваційних просторів і вільних майданчиків для самоосвіти, самопізнання, самоідентифікації і самореалізації студентської молоді.

Показово, що особливістю сучасного етапу є відкриття абсолютно нових бібліотечних будівель, а не прибудов до вже існуючих, як це було протягом століть. Із точки зору архітектурних стандартів старі будівлі бібліотек (особливо ЗВО), як правило, не дозволяють розміщувати в них сучасну техніку, використовувати новітні технології: комп'ютерні комунікації, транспортні ліфти для доставки книг, форми відкритого доступу до фондів, сучасні протипожежні засоби і передове обладнання для захисту книг від несанкціонованого виносу тощо.

Сьогодні модернові бібліотечні будівлі проектуються з урахуванням нової бібліотечно-архітектурної психології діяльності за участі архітекторів, бібліотекарів, технічних фахівців, часто із залученням активних читачів, меценатів, представників асоціації випускників та ін. (характерно для бібліотек університетів). Це, безумовно, сприяє дотриманню наступних вимог до побудови сучасних бібліотечних просторів: гнучкості, мобільності

інтер'єру; застосування дизайнерських виразних засобів; втілення образних і об'ємно-планувальних рішень і підходів до організації сучасного бібліотечного простору та диверсифікації сервісних засобів. В ідеалі при розробці всіх бібліотечних проєктів слід виходити з того, щоб для відвідувачів створити «домашню» атмосферу, простір для партнерського спілкування при вирішенні освітньо-наукових завдань задля відчуття безпеки, комфорту позитивних емоцій і творчості. Деякі науковці з бібліотекознавства порівнюють архітектуру і дизайн бібліотечного простору зі своєрідною оригінальною мовою, за допомогою якої сучасна бібліотека намагається донести до власних або потенційних читачів нову бібліотечну філософію і сучасне уявлення про себе [2; 3].

Загальноприйнятими постулатами в бібліотекобудуванні є обов'язкове дотримання наступних положень: виконання пожежних та санітарно-гігієнічних норм; застосування екологічних (зелених) й енергоефективних технологій (врахування природного освітлення, кондиціонування повітря та ін.); створення інтуїтивно зрозумілого дизайну; меблі та обладнання мають бути зручними, високої якості, зробленими з натуральних матеріалів (скло, нержавіюча сталь, деревина, окислена мідь, в жодному випадку не варто використовувати азбест чи свинець); під час обрання інтер'єрних кольорів необхідно уникати інституційних текстур, краще орієнтуватися на яскраву, динамічну палітру, що допоможе як читачам, так і бібліотечному персоналу зняти психологічну напругу, покращити настрій і викличе бажання приходити до бібліотеки.

Раніше, зокрема за радянських часів, українські бібліотеки розташовувалися в сірих, напівпідвальних приміщеннях, що, на жаль, вважалося нормою. Сьогодні ж вони потребують нової соціальної ідентифікації, співвіднесення і ототожнення з кращими світовими зразками новітніх бібліотек, модернових просторів, інноваційних воркспейсів, які будуються і створюються з метою надання ефективних бібліотечних сервісів. Зупинимось на цьому детальніше.

Сучасні бібліотеки Німеччини, втім як і окремі бібліотеки України, приваблюють громадян, наприклад, багатими зібраннями літератури, можливістю користуватися найсучаснішою інформаційною аудіопродукцією, запрошенням найвідоміших письменників і діячів культури на культурно-просвітницькі заходи. Звісно, з огляду на це вони стають улюбленими місцями, затишними куточками для відпочинку, обговорення новинок літератури, зустрічей з книгознавцями та спілкування людей різного віку. У кожній бібліотеці Фінляндії можна безкоштовно користуватися Інтернетом: слухати музику, аудіокниги, дивитися фільми, грати у відеоігри, вивчати іноземні мови. У деяких бібліотеках коледжів Японії у місцях для відпочинку читачів зустрічає неголосна музика, яка сприяє зменшенню втоми, зняттю напруженості, тобто емоційному релаксу. У дизайні часто використовуються елементи ландшафтного саду (м. Івакі, Японія). Сферичний атриум публічної бібліотеки Тяньцзінь (Китай) навмисно зроблений схожим на 3D-око, яке дивиться через скляний фасад будівлі. Книжкові полиці використовуються як місце, де може зручно розташуватися читач, і одночасно забезпечують доступ до верхніх поверхів. Кути та криві елементи споруди, обрані при їх конструюванні, дозволяють раціонально застосовувати простір, пам'ятаючи про різне функціональне призначення приміщень, наприклад, читання, прогулянки, зустрічі чи обговорення цікавих тем. Разом ці полиці утворюють «око» будівлі, що символізує втіленням принципу «бачити» і «побачити». У бібліотеці також розташовуються навчальні аудиторії, а на першому та другому поверхах – зони читання для дітей і людей похилого віку, читальні зали й кімнати для відпочинку. На верхніх поверхах – конференц-зали, кабінети, комп'ютерні зали та дві тераси на даху. У Шанхайській дитячій бібліотеці простір перетворено на «гігантську іграшку» із затишними й дружніми місцями, в яких діти можуть вільно грати, читати, розвивати уяву і творчі здібності, вивчаючи і відкриваючи для себе навколишній світ, набуваючи власний життєвий досвід [4].

У цілому архітектурні проекти новобудівель бібліотек є досить різноманітними. Можна виокремити кілька найбільш яскравих рішень:

- «bookвальна архітектура» – будівля відтворює форму книги. Наприклад, Національна бібліотека Франції виконана в формі чотирьох відкритих назустріч одна одній книг; бібліотека району Бушан в Сінгапурі має еркери, в яких розташовані індивідуальні місця для читання, схожі на книги, висунуті з полиці; в бібліотеках Канзас-сіті і Кардіффі фасади оформлені у вигляді корінців книг; новий проект Національної бібліотеки Татарстану має форму книги з відкритими сторінками; зовнішній вигляд нової будівлі Навчально-бібліотечного комплексу НЮУ ім. Ярослава Мудрого являє собою відкриту книгу, а центральний елемент композиції – атриум, що займає третій – сьомий поверхи, символізує корінець книги і т.д.;

- різні метафори – бібліотечна будівля може зображати знання як символ вічності. Так, центральна бібліотека Сіетла (Сполучені Штати Америки) виконана у формі спіралі. Воно може виступати і як символ інтелекту. Всередині Філологічної бібліотеки Вільного університету Берліна вбачаються обриси двох півкуль мозку; міська бібліотека в Ніцці виконана у формі голови людини. «Чорний діамант» у Копенгагені і Мінську, «коштовна перлина», що знаходиться всередині «раковини» Олександрійської бібліотеки, можна розглядати як символи цінності знання. Побудова бібліотеки у вигляді літаючої тарілки або космічного корабля (Національна бібліотека Казахстану в Астані) має асоціюватися з можливістю крокувати у майбутнє [5];

- екологічна тематика – втілення природних елементів, флористичних форм, образів фауни в інтер'єрі, зовнішньому вигляді будівлі, що гармонійно вписуються в навколишнє середовище. Наприклад, бібліотека в фінському м. Тампере зверху має силует глухаря, а будівля Національної бібліотеки Чехії – медузи; будівля колумбійської бібліотеки в Меделліні «маскується» під три уламки скелі; британська сільська бібліотека Саутмерза буде використовувати малюнок лебединого гнізда як текстуру для перфорованої

обшивки консольної верхньої коробки, що виходить на озеро, і створить ліжко для читання з очерету для виокремлення дитячого простору (будівля буде введена в експлуатацію у 2024 р.) [4].

Дуже вдало виглядають програми екологічного активізму сучасної бібліотеки: посадити сад (або дерево) там, де ним могли б насолоджуватися люди; долучитися до партнерської системи вторинної переробки матеріалів; інформування населення щодо економії природних ресурсів; взяти шефство над парковою (лісовою) ділянкою; створити відповідне середовище для проживання дикої природи тощо [6, с. 39–40].

Відкриті простори можуть створюватися як у спеціально відведених зонах (кімнатах) бібліотеки, так і в окремо збудованому центрі. Залежить це від місії бібліотеки, запропонованих програм і наявного бюджету. Може бути передбачено щонайменше дві-три кімнати для індивідуальної або групової діяльності користувачів, зокрема, одна – для освітніх, художніх або ремісничих заходів, інша – для фізичних тренувань, медіатеки тощо. Якщо бюджетом виділені кошти на велику кімнату для активності (або багатофункціональний зал), то краще спроектувати її з окремим зовнішнім входом для полегшення доступу, коли інша частина об'єкта закрита, тобто воркспейс має включати місця для ігор, перегляду навчальних чи корисних відео, зони для бесід, обговорення і спілкування.

Нині все частіше спеціальні архітектурно-ландшафтні локації стають не лише платформою організації кластерних осередків для розвитку творчих здібностей й талантів, освітньо-наукової роботи, патріотичних таборів, англійських курсів й клубів, проведення net-коворкінгів, правоосвітніх заходів, читацько-творчих або художніх фестивалів, судових дебатів, студентських змагань і брейн-рингів, бридж-антикор, бібліо- та book-квестів, нічних екскурсій, різноманітних тренінгів та майстер-класів, а й єдиним майданчиком для комунікації між студентами, які працюють над спільними проектами, експертами індустрії, які діляться знаннями. Безумовно, це, у свою чергу, сприяє демократичності, відкритості, ефективній комунікації і

соціальної залученості молоді, поширенню альтернативних сучасних форм використання вільного часу.

Цікавими є пропозиції і практики стосовно того, що разом із традиційними типологічними елементами бібліотеки (книгосховище, читальний зал) можна вводити «читацькі зони», «непрофільні» приміщення (музей, художня галерея, зимовий сад, лекційні та переглядові зали, книжковий магазин, кафе, аудиторії для гурткових занять та ін.). Такі оригінальні рішення допомагають формувати не тільки громадський, а й естетичний простір бібліотеки як середовища, що прогресує і постійно оновлюється [7, с. 105]. Зокрема, у НБК НЮУ ім. Ярослава Мудрого у будь-який час доступні художня галерея, арт-майданчик для музично-художніх заходів тощо.

Усе більш актуальними стають перетворення бібліотек університетів на соціальні простори, впровадження інклюзивної освіти, спрямування на соціалізацію і рівний доступ до вищої освіти людей з обмеженими можливостями. Наприклад, НБК НЮУ ім. Ярослава Мудрого побудовано за принципом безбар'єрного середовища, приміщення обладнано спеціальними ліфтами та санітарними вузлами для відвідувачів з особливими потребами.

У більшості сучасних бібліотечних будівель передбачаються різні функціональні зони: воркспейс і зони для проведення громадських, культурно-просвітницьких заходів, виставок різного характеру, кімнати для групової й індивідуальної роботи студентів та викладачів, конференц-зали для організації і проведення зустрічей, конференцій, нарад на регіональному, державному й міжнародному рівнях [8]. Більше того, для зручності вони пов'язані, утворюючи єдиний модерновий комплекс.

Підсумовуючи, зазначимо, що інноваційний воркспейс, використання сучасних архітектурно-ландшафтних особливостей будівель характеризує сучасну бібліотеку як повноцінного провайдера освітніх послуг; партнера в організації й проведенні науково-освітніх, культурних програм; ефективний хаб (надає приміщення, персонал, комунікації, інтелектуальний ресурс,

Інтернет та WiFi для проведення різних заходів) [9, с. 24]. Наприклад, співпраця наукової бібліотеки НЮУ ім. Ярослава Мудрого з юридичною клінікою університету дозволяє використовувати простір, локації та площі для безоплатної правової допомоги з питань прав дитини й молоді, профорієнтаційної роботи.

Завдяки трансформації зовнішнього вигляду і внутрішнього наповнення модернових приміщень бібліотечного простору створюється атмосфера візуальної й континуальної привабливості, вільного майданчика для обміну думками, ідеями, інноваціями.

Використання інноваційного воркспейсу, авангардних архітектурних, ландшафтних рішень, ревіталізації (від лат. «ге» – відновлення, «vita» – життя, дослівно перекладається як «повернення життя») просторів бібліотек – новий етап у їх практиці, що відповідає вимогам часу, функціональному призначенню і місцю цього осередка знань у формуванні комфортного середовища вільних майданчиків, де надаються суспільно-корисні послуги і сервіси, створюються умови для творчої самореалізації студентської молоді.

Список використаних джерел:

1. Пасмор Н. П. Університетська бібліотека – ключова ланка у формуванні інформаційно-освітнього середовища (досвід Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого) / Пасмор Н. П. // Вісник наукової бібліотеки / Харків. нац. тех. ун-т. сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. – Харків, 2015. – Вип. 4 : Основні тенденції, методи, засоби і форми патріотичного виховання в ВНЗ: бібліотечний ракурс. – С. 201–209.
2. Дубинина О. А. Архитектура зданий библиотек на рубеже XX-XXI веков / О. А. Дубинина // Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии. – 2012. – № 2. – С. 56–59.
3. Лупіка Л. Сучасні бібліотеки – відкритий простір для освіти, спілкування і дозвілля / Л. Лупіка // Бібліотечний форум України. – 2015. – № 2. – С. 27–28.

4. Designing Libraries [Electronic resource] : The centre for library design and innovation: a resource for planning and design, a database of library building projects and a marketplace for services. – Available at: <http://www.designinglibraries.org.uk/index.asp?PageID=1> (Last accessed: 30.05.2018). – Screen Name.

5. Лаврова К. Б. Мода в современной архитектуре и дизайне библиотек / К. Б. Лаврова // Мода в книжной культуре: границы дозволенного. – Челябинск, 2010. – С. 157–167.

6. Зверевич В. В. «Зеленый» дизайн современной библиотеки / В. В. Зверевич, Н. Е. Прянишников // Научные и технические библиотеки. – 2014. – № 2. – С. 38–43.

7. Амлинский Л. З. Научная библиотека: пространство для читателя и библиотекаря / Л. З. Амлинский // Научные и технические библиотеки. – 2013. – № 1. – С. 100–107.

8. Пасмор Н. П. Библиотека университету – нові можливості / Н. П. Пасмор // Библиотека : бюл. УБА. – 2017. – № 1. – С. 3.

9. Москаленко Л. Библиотека як простір для розвитку неформальної освіти : (за матеріалами воркшопу для бібліотекарів від 29 черв. 2017 р.) / Л. Москаленко, пер. з рос. О. Зозуля // Библиотечна планета. – 2017. – № 3. – С. 23–26.

Пасмор Надежда Петровна, Зарвирог Ирина Павловна
ИННОВАЦИОННЫЙ WORKSPACE И АРХИТЕКТУРНО-ЛАНДШАФТНЫЕ
ЛОКАЦИИ В БИБЛИОТЕКАХ КАК СВОБОДНЫЕ ПЛОЩАДКИ ДЛЯ
ГЕНЕРАЦИИ НАУЧНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ИДЕЙ

Рассмотрены отдельные библиотечные практики создания и использования архитектурно-ландшафтных локаций, инновационных воркспейсов как свободных площадок для генерации образовательных, научных идей; обмена мнениями и реализации общественных и молодежных инициатив; студенческого межличностного общения; полезного досуга и др.

Ключевые слова: архитектурно-ландшафтные локации, открытое библиотечное пространство, воркспейс, дизайн библиотек, тематические коворкинги.

Pasmor Nadija Petrivna, Zarvyrogh Iryna Pavlivna
INNOVATIVE WORKSPACE AND ARCHITECTURAL-LANDSCAPE
LOCATIONS IN LIBRARIES AS FREE FORMS FOR GENERATION OF
EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC IDEAS

Considered some library practices of creating and using architectural and landscape locations, innovative workspaces as free platforms for generation of educational, scientific ideas; exchange of ideas and implementation of public and youth initiatives; student interpersonal communication; useful leisure, etc.

Keywords: *architectural and landscape locations, open libraries, shoppers, design of libraries, thematic covarkings.*